

Гуттена) закрив порожнечу, яка наступає в сім місці в житті і діяльності великого поета-аскета.

**Послання Львівського братства до братства Новоко-
стянтинівського.** Приблизно з того ж самого часу, як Ви-
шенський ладив свою другу збірку, протиставляючи «новій
руській філософії» аскетичну догму індивідуального сам-
мовдосконалення,— ми маємо нарешті виклад сеї «руської
філософії»: громадського братського християнства. Не такий
він всесторонній, повний і глибокий, розуміється, як ми б ба-
жали, але все ж таки се повніша, ніж все, що ми мали досі,
сума братської ідеології. Виложена вона з не дуже важного
приводу і не блискучою з літературного погляду рукою —
але все-таки незвичайно интересна своїм змістом. Та і з літе-
ратурного становища, як твір рядового письменника тої до-
би, вона не позбавлена значення.

Се просторий лист-інструкція, додана до братського уста-
ву, що його Львівське братство уділяло братчикам міста Но-
вокостянтинова, на їх гаряче прохання, для організації но-
вого братства, що там фундувалося. Писання се стало
звісним чверть віку тому — опубліковане А. С Криловським
у збірці актів Львівської Ставропігії¹, але якось не звер-
нуло на себе уваги і не було оцінене дослідниками ні з стано-
вища культурно-історичного, ні з літературного. Правда, що
доволі непереглядний спосіб видання утрудняв орієнтацію в
сім творі. Сім разом мушу віддати йому належне.

Як я сказав, привід сьому творові дали міщани містечка
Новокостянтинова (на Бузі нижче Літичева), недавно
фундованого звісним нам князем Олександром Острозьким,
воєводою волинським, одиноким сином старого Василя-Ко-
стянтина, що зостався вірним православної вірі і був надією
і потіхою православних до своєї передчасної смерті (при
кінці 1603 року), що викликала такий крик жалю і розпуки
серед них². Можна думати, що, фундуючи місто в перших
1600-х роках (привілей на магдебургію видано 1600-го ро-
ку), молодий князь зробив дещо і для місцевого церковного
й просвітнього життя і се «дещо» трималося і після його
смерті та виявилось в отсім бажанні новокостянтинівських
міщан фундувати у себе братство за статутами Львівської
Ставропігії. З її листа, писаного в березні 1609 р.³, дізнає-

¹ Архивъ Юго-Зап. Россіи ч. I т. XI, 1904, ст. 305—339

² Див. нижче

³ Дату 25 березня 1609 р. має «чин братства», пересланий, очевидно,
разом з сьм листом і виданий в додатках до праці Криловського Львовское
Ставропигіальное братство с. 38, сам лист записаний в братській книзі
без дати.

моя, що новокостянтинівська громада кілька разів, через листи і через посланців, зверталася до львівських братчиків, просячи дати їм взірцевий «порядок братства», уставлений патріархами. Але львів'яни протягали з сею справою, кілька разів відписуючи їм, що вважають обставини для цього непідходящими, і тільки після союму 1609 р., на котрим вони збиралися дати рішучу битву львівському магістратові, проти його замахів на обмеження прав православного міщанства («для оборони правної всеї посполитої народа Росского речи»), вислали вони копію патріаршого «чину», і вживані в львівській братській практиці форми обрядності. А разом у просторій записці, що нас тут займає, виложили ідеологію братського руху й організації.

Записка містить коло 60 тис. знаків (два аркуші досить розгонистого друку) і може бути поділена на чотири частини, досить виразно зазначені у викладі.

Насамперед, львівські братчики пояснюють причини, чому вони так протягали з уділенням своїх статутів і що з тим було зв'язане — з прийманням нового братства під свою зверхність. Братська організація, кажуть вони, — тому що являється найбільшою зброєю проти ворогів правдивої церкви, видимих і невидимих, викликає особливу їх ворожнечу і «всякі штуки превротности». Се стягає на братчиків різні прикrostі, що викликають і внутрішні сварки. «Трудна се дорога — братство, і нелегко і мало хто її уторувати зможе». Знаючи се з власного досвіду, львівські братчики не спішили виставляти молоде новокостянтинівське братство на таку тяжку пробу: «показовати вас, стадко малое, альбо роту вашу, неприятелям Христу і церкви його». За краще вони вважали, щоб ініціатори братства попереду добре надумались, аніж би мали потім відступати від братства. І сим посланням ще раз звертають їх увагу на різні спокуси і нагінки та хитрі підступи, які чекають їх у братській роботі, щоб вони се все добре зважили, перше ніж на сю дорогу пускатись. Дають їм всякі вказівки на хитру й погибельну політику римської церкви. Рекомендують крайню обережність супроти «лжепастирів» і супроти всяких певних елементів, що лізуть до братств, і под (с. 305—317).

В другій частині (с. 317—326) вияснюється принцип братської організації — її колективність, її демократизм (рівність і готовість до всякої послуги колективові), любов і милість як основи церковної організації. Далі викладаються елементи церковної організації і різна церковна символіка її.

Частина третя (с. 327—336) спеціально присвячена унії: остерігає від яких-небудь компромісів з нею і різними прик-

ладами Св'ятого Письма доводити небезпеку¹ якогонебудь приставання з беззаконниками.

Нарешті, останній коротенький розділ (с. 336—339) містить різні практичні вказівки щодо братської організації (спорядження реєстру братчиків, вибір писаря, старшини, дозорців школи і шпиталю і под.).

Особливу конструктивність послання не визначається. Досить часті повторення певних улюблених гадок; виклад надмірно загромаджений цитатами і прикладами з Св. Письма: вони перебивають хід гадок і подекуди переходять просто в збірку виписок.

Початок величний, зроблений на взірць апостольських послань:

Церкви вся от Леополия, найпачеже братство Ставропигион Успения Пресв Богородица, Леополите¹,— церкви божей сушей в Новом Константиновъ возлюбленнымъ богу-званнымъ братиямъ церковнымъ Благодать вам, миръ и милость от Бога Отца и Господа нашего Исус Христа!

Пояснюючи далі причину проволікання, братчики признають, що «порядок братства», прошений новокостянтинівцями, сам собою не бозна-що: «Тот причиною (приступом, приводом) ест толко оному широкому облокови писм пророческих, апостолских, евангелских, учителских, на которые то отсылают нас учити ся порядков от них» Але ті прикrostі, які обпали львів'ян останніми часами, не давали можливості списати і вислати навіть «тих кілька привілеїв». Причина тих прикrostей — те, що братство так заважає Антихристові.

Кгдаж вѣдаем то певне, же копия, меча, куль, стрѣлы и острости албо кроту смертоносного оружья сроггшого и головнѣйшого нѣмаш на вшелякого неприятеля и бунтовника противко Христу, и церкви его валечника², и на самыя дѣмоны,— як ест (ь) брацтво!

Любовь досконалая, которую до Бога и до ближних своих имѣти протреба, тоє³ их найбарзей у сердце уражаєт! Кгдаж о розерване милости барзей ся неприятел стараєт Як мовит св Златоустый, же жадная реч не значит так выразне правдивых христиан быти, як кгда вѣ єдности и єдномыслности з собою найдуют А прето ж сторона противная на тоє братство вшеляких штук превротности своєи, зависти, ненависти, порад, прихитрѣйших и старания на то от самого Велзевула заживаєш, абы намнѣй⁴ где нащепитис (ь), вкоренитис (ь) и рости, а в церкви божой росквитнули, а овоц плянкнѣй⁵ в дому божом з себе подавати (могли) И мѣвают венц люде о то клопаты великиє, ростырки, навалности, наезды многие и розные от посполи-

¹ Львів'яни, рівнозначне з першим — львівською церквою.

² Ворога

³ В друк · и тоє

⁴ Якнайменше (єдність і любов могли закоринтись)

⁵ Гарний (польське).

того всѣхъ непріятели¹. Непріятели ся ставають челоуѣку и самыя домашній его . Про тоє тоды тот с трудностю людемъ приходячий акт — братство, любовь досконалая до Бога и ближнихъ своихъ (306).

И пре то теды, и для тыхъ внутрѣнихъ сваровъ и звышь реченныхъ прешкодъ аж по тот час удержовали смы ся с тымъ: подати вамъ порядокъ братства: вѣдаючи, иж трудная естъ дорога братство, и не лацно кто оторовати² можетъ. Чого смы сами на собѣ и от мнѣманыхъ ся быти притомныхъ нашихъ³ досвѣтчили, и нынѣ еще дознаваемъ. Для которое то узкости и острости дороги такъ мало ихъ естъ, которые не отити⁴ albo тиснутисъ (ь) до Христа позволяютъ⁵. Але якъ бачимъ, гуморъ ихъ естъ⁶ — которые по просторной и гладкой дорожѣ покоевъ, ужитковъ, славы, богатства, оздобы, преложеньствъ и вчасностей вшелякихъ свѣта того ходятъ, — што имъ барзо смакуетъ Якъ и на онъ часъ за Христа — при крестѣ одинъ толко Симонъ нѣякийсь Киренейчикъ крестъ Христовъ (збавенный тотъ тязаръ!) Христу двигати помогалъ А и самый найвышший апостоль Петръ, видячи окрутне пренаслѣдованного Христа, кленучисъ (ь) раз-по-разъ, до трохъ разъ запылъ ся мовячи, же то (го) не знаю Въ тую жъ и Иоанъ, наперстникъ Христовъ, по нагу вырнувши зъ шатъ, утѣкаетъ и здалека за Христомъ на дворъ архиереовъ входитъ. А иншии гдѣ кто колвекъ моглъ отъ Пана утѣкають (307).

А пре то и вы, злякнувшисъ (ь) бурливостей (якбы нѣякихъ валовъ⁷ свѣта сего) — хотячи ити за Христомъ и зближаючисъ (ь) до Бога (якъ одно Петръ ходячи по водахъ морскихъ — злякнувшисъ (ь) валовъ морскихъ тонути почалъ) — (аби) не отступали церкви Христовы. И вѣры повшехной⁸ моцно с (ь) держали, — которой то до нынѣ якъ такъ⁹, якбы техъ презъ сонъ, держатъ ся люде.

Не о посылали хмы¹⁰ вамъ порядокъ братства с той межы иншими причинами Албовѣмъ тая справа церкви Христовы, скоро едно¹¹ в Малой Россию поступовати¹² помалу почала, и одежѣ овчечей подносити. А волковъ драпежниковъ, злыхъ дѣлателей, солъ (ь) смердячую, погоршителевъ, наемниковъ подъ пласчемъ пастырства (на упадокъ людскій!) власне бы¹³ пальцемъ вытыкати почала. А лишь¹⁴ заразъ наипреднѣйшия, мнѣмаючисъ (ь) быти видуущи вожове, — слѣпши гетмани, и при нихъ иле ихъ естъ рыцерства духовного, церковь зрадивши, с полку своего отъ войска Христоваго до стороны противное поутекали, и всяя предали. О чомъ добре сами вѣдаете (с. 307—8).

Боимосъ (ь) теды и о васъ! И протожъ не сквапляли смы ся с тымъ показовати васъ, стадко малое, або роту вашу, непріятелиемъ Христу и церкви его!

Вѣдайте бовѣмъ, о возлюбленныи, ижъ братство¹⁵ зачинати — войну то естъ власне изъ непріятелиемъ креста и Христа, вѣры и церкви его заразъ сточити! И заразъ на войну выбиратисъ (ь) и у зброю ся духовную дуже прибирати потреба. Кдѣ жъ «не естъ наша бранъ (ь) ко плоти и крови, анѣ ко

¹ Диявола

² Уторувати.

³ Тихъ, що удають себе нашими однодумцями.

⁴ Друкъ · оити.

⁵ Ршаються.

⁶ Така ихъ вдача, що вони вибирають дорогу вигідну.

⁷ Хвиль

⁸ Вселенської православної.

⁹ Сяк-такъ

¹⁰ Замість смы (з польського).

¹¹ В друкъ тутъ зайве: суть.

¹² Друкъ: наступовати.

¹³ Наче б.

¹⁴ Такъ заразъ.

¹⁵ Друкъ: братству.

миродержателем тмы вѣка сего (яко апостоль мовить), но ко духовом злобы поднебесным» А рачей можем повѣсти тым которые на земли суть (ѣ) и под землею валечников и з вѣку праве човекоубиецъ душъ и тѣль наших¹ Противко тым нынѣ война духовная повсталала!

Которые духовне злые — знайте певне иж повстанут за то на вас: церкву Христову и стадо малое. И стонд² будет знак найперший — розрознене³ в людех. Як вышше усты своими Збавителъ (ѣ) повѣдити рачил, же «един на другого повстанет», тое теж и апостол объясняючи мовить: «един речет аз есм Павлов, другой — аз же Аполлосов, ин — аз же Кифин» А вы отоповѣсте противко тым «Мы всѣ едно хмы сут(ѣ) и Христовы!»

И так в той розницѣ колис(ѣ) отберет солома, и отвѣнет⁴ половина, и высѣет кокол(ѣ) с того стогу вашего. Обачите, як много зернѣ пшеницѣ Христовы зостанет на том току вашем, котора ся за Христа схочет дати змолоти!

И так льпше ест(ѣ) впрод на то ся намышляти, анѣжли потом з вѣстыдом, а що большая — з грѣхом, каючис(ѣ), споминаючи апостольское слово реченное: «Лучше бѣ им не познати пути правды, нежели познавшим⁵ им отвратитис(ѣ) от преданных им святыхъ заповѣди » (308)

Припоминати и то собѣ потреба, иж кгда Христос чуда многие чинил, зависти и ненависти от преложных не уйшол Завист(ѣ) бо и ненавист(ѣ) не вѣсть предпочитати полезная Кгда⁶ хлѣбом над манну смачнѣйшим кормил и хорых уздоровлял, тогда мнозство людей за ним ходили А скоро тьлко промовил до них о страсти своей . то зараз пошли от него преч Бо где стол покормы и хлѣбом обфитует, там около него на товаришах столовых не збывает,— бо теж где кормы досыт(ѣ), там дужость волови прибывает⁷ Але як то венц посполите мовят «Кгдыж ся ножка подвинет, и знаемый тя оминет» И так свѣт барздо перемоглъ, же для малого куса мамоны многин горла ставят и тѣла свои мечеви Звѣрем, (ѣ) жом и круком доброволне на полях поверечи не лѣтуют⁸. А що бѣд и невчасов ся натерпит, голоду, пред тым нѣжли забитою смертю згинет, тое снадне кождый человекъ вѣдати может А що ся теж тычет о богомыслности⁹ — не толко тераз и тых вѣков Антихристовых, але еще на он час так было, яко пророк мовит Бог со небесе приниче на сыны человекския видѣти, аще ест(ѣ) ли кто разумѣваяй или възыскай Бога — и не знашол ся жаден» (наступае ряд цитат, с. 309).

Не закрыте пишем до вас, анѣ округло, под тѣню скрываючи вырозуме не речи и острюгуючи як бы нѣкий Жидъ червонной золотый А то для того, абы всѣ знали, в кого вѣрят и в чие имя крестилисте ся, и хто нас и вас из мертвых воскресит и дня остатнего справедливого и страшного оногo суду своего осудит А прето ж вѣдайте: кто нынѣ хочет братства, тот хочет Христа — тутже зараз и креста!

¹ Помилена конструкція проти підземних и надземних ворогів, одвічних чоловѣковбивцѣв — демонів.

² З того — пол.

³ Друк . до зрознене.

⁴ Одвѣтєся

⁵ Друк. : познавшем

⁶ Друк . а кгда

⁷ Іронічно логіка сих людей прирівнюється до волової.

⁸ Не жалують (пол)

⁹ Фраза розтягнена і тому неясна, автор хоче сказати, що «для малого куса мамони» люди переносять найгірші недогоди, а до «богомыслности» нікого нема.